

## Pravosudna reforma i trodioba vlasti u Izraelu

izv. prof. dr. sc. Boris Havel  
Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu  
boris.havel@fpzg.hr

### Uvod

Izraelsko društvo<sup>1</sup> mjesecima potresaju prosvjedi protiv pravosudne reforme koju je najavio premijer Benjamin Netanyahu, i koja je u *Knesetu* u veljači 2023. prošla prvo čitanje. Drugo i treće čitanje, nakon kojega bi reforma zaživjela, izvorno su planirani za ožujak. No, pod pritiskom dijela javnosti premijer Netanyahu je u obraćanju naciji 27. ožujka ta daljnja glasovanja odgodio. Najavio je dodatne razgovore s oporbenim čelnicima i izrazio želju da se glede konačnog oblika reforme postigne šire političko i društveno suglasje.

Protivnici pravosudne reforme premijera i njegovu vladu smatraju potkopavateljima izraelske demokracije te ih optužuju za ambicije zaposjedanja vlasti koja će biti izvan sudbenog nadzora. Reformu, štoviše, nazivaju revolucijom (*mahapeha*). To je u ovome surječju ideološki obojan pojam, ali je u srednjostrujaškim izraelskim medijima postao skoro općeprihvaćen, i već se samom njegovom uporabom zauzima strana, što nije nužno slučaj kod uporabe službenog pojma „reforma”. Na ulici i u medijima vode se tako oštre polemike, svađe i sukobi, da neki komentatori čak govore o mogućem građanskom ratu u Izraelu, unutar izraelske židovske populacije. Izraelsko je društvo naviknuto na oštre polemike, svađe, pa i sukobe. Tijekom prosvjeda i protuprosvjeda ovaj put doduše dolazi i do nasilnih ispada, što nije uobičajeno i doima se prijeteće. No pogleda li se u prošlost može se uočiti da je sukobljavanja među Izraelcima bilo i prije, te da ovi današnji nisu nužno ni oštiri ni žešći, ali su medijski popraćeni i prijete dugoročno dubljom polarizacijom društva. Od prilika kad je građanski rat među Židovima izgledao kao stvarna prijetnja valja izdvojiti slučaj broda *Altalena* iz 1948.<sup>2</sup> Među ostalim burnim zbivanjima koja su ozbiljno uzdrmala izraelsko društvo ističe se nasilno iseljavanje židovskih naseljenika iz pojasa Gaze, koje se zbilo 2005., u vrijeme premijera Ariela Šarona.

<sup>1</sup> Ovaj se članak odnosi na zbivanja čiji su ključni protagonisti izraelski Židovi. Zahvalan sam Robertu Podolnjaku i Luki Burazinu s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu za razgovore o ustavnom pravu i procesima u Hrvatskoj. Svi zaključci i mišljenja isključivo su moji.

<sup>2</sup> O slučaju *Altalena* v. Havel, 2013, str. 471, 543-544.

Aktualni je sukob između vlade premijera Netanyahua i Vrhovnog suda složen, višeslojan i ne može se objasniti samo nesuglasjem između desnoga i lijevoga političkog tabora, premda desni, odnosno lijevi dominiraju kao zagovaratelji, odnosno protivnici reforme. Među protivnicima Netanyahua i reforme se, uz lijeve i ekstremno lijeve grupacije, nalaze još i centristički političari te sekularna desna stranka Avigdora Libermana. Netanyahuov tabor sastoji se od konzervativnih i religijsko-cionističkih stranaka, koji u *Knesetu* od izbora održanih u jesen 2022. imaju većinu (64 od 120 zastupničkih mjesta). No prijepori oko uloge Vrhovnog suda u izraelskom društvu i politici puno su stariji i traju desetljećima. Skoro svi akteri s političko-ideološke lepeze u prošlosti su bili zadovoljni ili nezadovoljni presudama

### **Aktualni je sukob između Netanyahuove vlade i Vrhovnog suda složen, višeslojan i ne može se objasniti samo nesuglasjem između desnoga i lijevoga političkog tabora**

Vrhovnog suda. U odnosu na prošle prijepore, srž je spora danas jasnija i bolje artikulirana, rješenja koja se nude su dalekosežnija i manje podložna naknadnim *ad hoc* improvizacijama, strane se doimaju politički nepomirljivije, a uključenost javnosti, medija i interesnih skupina je srčanija, nametljivija i glasnija. Uvodno se može ustvrditi kako spor uvelike proizlazi iz činjenice da Izrael nema pisani ustav, pa su granice sfera nadležnosti, ovlaštenja i prvenstva između zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti fluidnije, nejasnije i podložnije različitim tumačenjima nego što bi bile da su određene ustavom. Pravosudnom se reformom žele provesti izmjene i dopune *Temelnog zakona: Sudstvo*,<sup>3</sup> jednoga od trinaest temeljnih zakona Države Izrael<sup>4</sup> koji zajedno s *Deklaracijom o neovisnosti* imaju „ulogu ustava” (Kasapović, 2010, str. 123). U svrhu ovoga uvodnog pregleda, dva se pitanja mogu izdvojiti kao prevladavajuća: 1) način izbora sudaca Vrhovnog suda i 2) okvir nadležnosti Vrhovnog suda. Zamišljena se reforma pravosuđa odnosi na oba, pa je korisno svako od njih razmotriti ponaosob. Usto se pravosudna reforma odnosi i na izglasavanje odredbi kojima će se *Knesetu* omogućiti da ukine presude Vrhovnog suda, ili da unaprijed zapriječi Vrhovni sud da ukine neki novi zakon što ga *Kneset* usvoji većinom od 61 glasa (*override clause*), ali to pitanje nije obrađeno u ovome članku.

## **Izbor sudaca Vrhovnog suda**

Izraelski se vrhovni sud sastoji od 15 sudaca. Sudci se ne biraju na izborima, nego ih imenuje deveteročlano povjerenstvo. Sastav je toga povjerenstva određen *Temelnim zakonom: Sudstvo* iz 1984., i nastavlja se na načela određena zakonom o sudbenoj vlasti iz 1953. (Cohen, Nataf, i Bakshi, 2021, str. 1). Povjerenstvo se sastoji od troje sudaca Vrhovnog suda, od kojih je jedan predsjednik Vrhovnog suda, zatim dvoje članova izraelske Odvjetničke komore, dvoje zastupnika *Kneseta* i dvoje ministara iz Vlade, od kojih je jedan ministar pravosuđa. On je ujedno predsjednik toga povjerenstva (Kasapović, 2010, str. 231-232). Sudce je prije birala većina članova toga povjerenstva, ali je to promijenjeno 2008., kada je izmjenama i dopunama zakona propisano da je nužna podrška sedam od devet članova. Premda je u izboru sudaca Vrhovnog suda sudjelovalo povjerenstvo sačinjeno od predstavnika triju grana vlasti i struke, većinu su u povjerenstvu činili neizabrani predstavnici (tri sudca Vrhovnog suda i dva člana Odvjetničke komore), čime je utjecaj izabranih predstavnika, onih koji „zrcale vrijednosti javnosti”, mogao biti sasvim „neutraliziran” (Polisar, 2005, str. 18). Nazočnost tih predstavnika zadržana je i nakon izmjena 2008., ali se razina utjecaja predstavnika iz različitih

<sup>3</sup> Prijevodi na hrvatski naslova temeljnih zakona donesenih do 1992. preuzeti su iz Kasapović, 2010, str. 123.

<sup>4</sup> Popis, nadnevak donošenja i sadržaje temeljnih zakona na engleskom jeziku v. na <https://m.knesset.gov.il/en/activity/pages/basiclaws.aspx>.

## Havel, Pravosudna reforma u Izraelu

grana vlasti i iz strukovne komore promijenila. Prijedlog imenovanja novoga sudca otada je mogao biti usvojen bez suglasnosti ijednog predstavnika *Kneseta*, Vlade ili Odvjetničke komore, ali ne i bez suglasnosti najmanje jednoga predstavnika Vrhovnog suda. Sudcima Vrhovnog suda tako je u praksi pripala – u odnosu na predstavnike zakonodavne vlasti, izvršne vlasti i struke – jedinstvena ovlast odrediti tko će im se pridružiti u sudačkom vijeću.

Sukladno izmjenama i dopunama zakona što ih je *Kneset* prihvatio u prvom čitanju, budući će se sudci birati većinom od pet članova povjerenstva, a sastav će se povjerenstva promijeniti. Činit će ga troje sudaca Vrhovnog suda (predsjednik i dvoje umirovljenih sudaca), tri ministra uključujući ministra pravosuđa, te troje parlamentaraca, od kojih je jedan iz oporbe. Odvjetnička bi komora pak izgubila utjecaj na izbor sudaca. Time bi se izbor sudaca Vrhovnog suda vratio unutar okvira u kojima se mišljenje izabranih predstavnika zakonodavne i izvršne vlasti ne će moći zaobići. Prema postojećem uređenju, osobe koje obnašaju najvišu sudbenu vlast ne samo da nemaju izborni legitimitet koji bi počivao na volji birača, makar neizravno iskazanoj, nego imaju *de facto* ovlasti biranja nasljednika, što je jedinstven slučaj u demokratskom svijetu.<sup>5</sup> Riječima predsjednika Povjerenstva za ustav, zakon i pravosuđe Simhe Rothmana, povjerenstvo za izbor sudaca je zapravo „povjerenstvo za kloniranje sudaca”.<sup>6</sup> Postojanjem grane vlasti koja je u sastavljanju uvelike izuzeta od demokratskih procesa, koja ne podliježe nadzoru ostalih grana vlasti nego, štoviše, pokazuje ambiciju njima upravljati, i koja izmiče sustavu provjera i ravnoteža, obesmišljava se načelo trodiobe vlasti. Problem se pojačava ukoliko se sudbena vlast svrstava politički i ideološki, ili je javnost percipira u smislu da je politički i ideološki svrstana. Yonah (2001, str. 47) upozorava već na zakonske mogućnosti da Sudu pripadnu ovlasti miješati se u „kontroverzna politička pitanja”, jer bi to „u očima javnosti potkopalo njegovu legitimnost”. U Izraelu je upravo to na djelu: Vrhovni se sud puno više povezuje s lijevo-liberalnim sekularnim nazorima nego s vrijednostima nacionalne države i židovske tradicionalne misli. Polisarovim (2005, str. 18-19) riječima: „Sudci Vrhovnoga suda u praksi biraju svoje vlastite nasljednike, pa ne iznenađuje što su zbog toga članovi Suda s vremenom postali ideološki homogeni i načelno zastupaju nazore koji su daleko bliži apstraktnim univerzalizmima nego potvrđivanju posebnosti židovskih obilježja države”. Kad se k tomu doda da Vrhovni sud desetljećima sve dalje, dublje i grublje zalazi u sfere izvan pravosudne, u pitanja svjetonazora, ekonomije, obrazovanja, identiteta, imenovanja vojnih i političkih čelnika ili nacionalne sigurnosti, ambicija aktualnih konzervativnih političara da ograniče sudačke ovlasti u pitanjima izbora sudaca postaje razumljiv, logičan i legitiman politički cilj.

### Vrhovni sud desetljećima sve dalje, dublje i grublje zalazi u sfere izvan pravosudne

## Granice pravosudnih ovlasti

Kasapović (2010, str. 232-234) je u pregledu djelovanja izraelskoga Vrhovnog suda opisala četiri faze, od kojih je četvrta, za koju piše da je trajala od kraja sedamdesetih do početka devedesetih godina, obilježena sudačkim aktivizmom. To je točno opažanje, uz napomenu kako je do još većeg zamaha u sudačkom aktivizmu došlo sredinom devedesetih godina, u vrijeme kad je predsjednikom Vrhovnog

<sup>5</sup> Usporedbu izbora sudaca u najviše sudbeno tijelo u šezdesetak poglavito demokratskih država v. u Cohen, Nataf. i Bakshi, 2021.

<sup>6</sup> V. na <https://main.knesset.gov.il/EN/News/PressReleases/Pages/press21223q.aspx>.

suda postao Aharon Barak.<sup>7</sup> Godine 1992. doneseni su *Temeljni zakon: Sloboda i dostojanstvo ljudi*, te *Temeljni zakon: Sloboda rada*, kojima je proširena ovlast Vrhovnog suda tako da, prema poziciji sâmoga Suda (Sapir, 2009, str. 356), uključuje mogućnost ukidanja parlamentarnih pravnih akata ako sudci prosude da se tim aktima krše ljudska prava (Neuer, 1998, str. 13) ili da su „nerazborita”. Aharon Barak je te zakone, koji su doneseni potihom i bez javne rasprave, u vrijeme kada su konzervativci imali većinu u *Knesetu*,<sup>8</sup> nazvao „ustavnom revolucijom” (Yonah, 2001, str. 48; Sapir, 2009, str. 364-365). U obrazloženju teorije svojega pravnog promišljanja, Barak objašnjava kako su granice tumačenja pisanoga zakona „granice jezika” (Barak, 2005, str. 6, 18). Zagovarao je načela prema kojima je doseg pravosuđa neograničen, a Vrhovni je sud u njegovo vrijeme zauzimao čelno mjesto među sudovima u demokratskom svijetu po aktivizmu (Gordon, 2001, str. 50, 70). Počeo je zadirati sve dalje izvan tradicionalnih okvira sudbene ovlasti, u sferu društvenih, političkih, vrijednosnih, svjetonazorskih, sigurnosnih i drugih pitanja. Budući da se radi o pitanjima o kojima se vode ključne predizborne rasprave, nije neočekivano da mnogi Izraelci smatraju kako oni koji odlučuju o takvim pitanjima trebaju biti odgovorni javnosti, odnosno biračima (Cohen, Nataf, i Bakshi, 2021, str. 8). O kakvim je presudama riječ?

Polisar u članku iz 2005. izdvaja nekoliko takvih presuda. To su kriminalizacija blažeg oblika roditeljskog tjelesnog kažnjavanja djece,<sup>9</sup> zabrana židovskog naseljavanja na zemlji čiji je vlasnik Židovska agencija, nalog da se lezbijska partnerica majke djeteta upiše kao djetetova „druga ‘majka’”, odugovlačenje izgradnje sigurnosne ograde ili promjena dijelova njezinih pravaca,<sup>10</sup> te sudsko zaposjedanje prava da opozove imenovanje visokih časnika Izraelske vojske (Polisar, 2005, str. 18-19). Vrhovni sud čak zadire u odluke što ih donosi vojska premda je to, do početka 2000-ih godina, činio rijetko (Kretzmer, 2002, str. 2). Od kasnijih odluka, Vrhovni je sud 2006. poništio odluku izbornog povjerenstva prema kojoj je arapskom političaru Azmiju Bishari spriječena kandidatura za *Kneset* zbog podrške terorističkim organizacijama. Odluka izbornog povjerenstva temeljila se na odredbi *Temelnog zakona: Kneset*, prema kojoj kandidat ne može pripadati terorističkoj organizaciji ili stranoj državi koja zagovara oružanu borbu protiv Države Izrael. Nedugo potom ispostavilo se da je Bishara *Hezbollahu* prodavao informacije o strateškim ciljevima u Izraelu. Godine 2013. Vrhovni je sud ukinuo zakon kojim se sprječava nezakonit prelazak granice, 2017. naložio je izraelskim vlastima da svakom zatvoreniku osigura najmanje 4,5 četvorna metra prostora, a 2022. je presudio da se pojam nepoštene cijene u suzbijanju monopola može odnositi i na previsoku, a ne samo na prenisku cijenu. U siječnju 2023. Vrhovni je sud naložio da se s položaja ministra unutarnjih poslova smijeni Arije Deri, čelnik stranke *Šas*, uz obrazloženje da je Deri osuđivani prijestupnik. Deri je više puta proglašen krivim za kaznena djela među kojima su prijevara i primanja mita, ali ne postoji nikakva zakonska odredba kojom bi se premijeru zabranilo imenovanje ministra s takvom prošlošću. Sudsko zadiranje u imenovanja

<sup>7</sup> Aharon Barak je dužnost predsjednika Vrhovnog suda obnašao 1995.-2006. Tijekom rasprave u *Knesetu* o izmjenama i dopunama *Temelnog zakona: Sudstvo* aktualni je ministar pravosuđa i potpredsjednik Vlade Jariv Levin optužio Baraka, koji je danas u mirovini, da je u vrijeme kada je obnašao sudačku dužnost proveo državni udar (v. na <https://main.knesset.gov.il/EN/News/PressReleases/Pages/press21223q.aspx>).

<sup>8</sup> Zakoni su doneseni u ožujku, u vrijeme dvanaestog saziva *Kneseta*, dok je premijer bio *Likudov* čelnik Jichak Šamir. *Temeljni zakon: Sloboda rada* izmijenjen je i dopunjen 1994., u vrijeme laburističke većine u *Knesetu*, kada je premijer bio Jichak Rabin (v. na <https://m.knesset.gov.il/en/activity/pages/basiclaws.aspx>).

<sup>9</sup> Tema je *non-abusive spanking*, o čemu podrobnije v. u Gordon, 2001, str. 50-84.

<sup>10</sup> Sigurnosna je ograda građena u vrijeme Druge *intifade* s ciljem sprječavanja ulaska palestinskih bombaša samoubojica i drugih terorista u izraelske gradove i naselja izvan Judeje i Samarije. Ta se ograda pokazala sigurnosno učinkovitom i zaslužna je za spašavanje mnogih života, ali su njezini dijelovi izgrađeni na zemlji koja je pripadala Palestincima ili je otežala palestinskim vlasnicima pristup zemlji.

## Havel, Pravosudna reforma u Izraelu

i razrješenja ministara u vladi općenito je neobično u demokratskim sustavima.<sup>11</sup> Nadalje, pod prijetnjom da će ga Vrhovni sud proglasiti nesposobnim za obnašanje dužnosti, premijer Netanyahu donedavno nije smio javno govoriti o sporu Vlade i Vrhovnog suda glede pravosudne reforme. To se promijenilo tek nakon što je *Kneset* koncem ožujka 2023. izglasao zakon prema kojemu ovlast proglašenja premijera nesposobnim pripada isključivo Vladi i *Knesetu*, i to samo u slučaju fizičke ili mentalne nesposobnosti.

Vrhovni je sud i prije, primjerice u fazi koju Kasapović (2010, str. 232-233) naziva drugom, zalazio u nova područja odlučivanja. Među važnim presudama toga doba valja izdvojiti onu koja se odnosi na jedno od najvažnijih pitanja izraelskog društva pa i židovstva općenito: tko jest a tko nije Židov. U predmetu Oswalda Rufeisena, poljskog Židova koji je preživio Holokaust i od stradavanja spasio mnoge Židove, ali je poslije prešao na katoličanstvo i postao karmelićanski redovnik, Vrhovni je sud presudio protivno i cionističkoj i halahičkoj definiciji Židova.<sup>12</sup> Prema cionističkoj definiciji, židovstvo je nacija kao i sve druge nacije, i ne ovisi o vjerskoj pripadnosti. Halahička je definicija nešto manje jasna. Od vremena svećenika Ezre pripadnost se židovskoj etničkoj zajednici nasljeđuje od majke.<sup>13</sup> U vrijeme rane kršćansko-židovske polemike u rabinskoj književnosti jača nastojanje da se Židovi koji povjeruju u Isusa kao Mesiju isključe iz židovskoga nacionalnog korpusa kao krivovjerci,<sup>14</sup> ali takvi se Židovi tada nisu odricali svojega židovskog identiteta. Nije ni Oswald Rufeisen. Nakon što mu je odbijen zahtjev za useljenje u Izrael sukladno *Zakonu o povratku*, Rufeisen se žalio Vrhovnom sudu, koji je 1962. presudio da on nije Židov (Magid, 2020, str. 113-115).

Razlika između sudskog razmatranja slučaja poput Rufeisenova s jedne, i mnogih slučajeva koji se posljednjih desetljeća iznose pred Sud s druge strane, jest u statusu podnositelja tužbe u odnosu na predmet o kojemu se Sud očituje. Tradicionalno je predmet pred Vrhovnim sudom mogao pokrenuti netko tko je izravno pogođen dotičnim slučajem, odnosno osoba ili organizacija koje se predmet tiče. To je načelo poznato kao aktivna legitimacija (*locus standi*). U vrijeme Barakova predsjedanja Vrhovnim sudom zanemarena je aktivna legitimacija za podnošenje tužbe pred Vrhovnim sudom, uz promicanje prihvatljivosti načela *actio popularis* (Barak, 2008, str. 190-196).<sup>15</sup> Sukladno njemu je bilo tko, pozivajući se na javni interes, mogao zatražiti sudsko očitovanje o bilo čemu. To je dovelo do stanja u kojemu „skoro svaka kontroverzija izraelskoga javnog života prije ili kasnije završi u sudnici” (Neuer, 1998, str. 14). Među pitanjima o kojima se Sud proglasio nadležnim, pitanje je definiranja Izraela kao države židovskoga naroda, nakon što je *Kneset* 26. srpnja 2018. usvojio *Temeljni zakon: Izrael – nacionalna država židovskoga naroda*. Udruga za građanska prava u Izraelu (ACRI)<sup>16</sup> sljedeće je godine, kao jedan od 15 tužitelja, podnijela Vrhovnom sudu zahtjev za preispitivanje toga temeljnog zakona, uz obrazloženje kako se njime diskriminiraju nežidovski građani u Izraelu. Vrhovni je sud presudom iz srpnja 2021. podržao odredbe toga zakona i odbacio žalbu ACRI-ja i ostalih tužitelja, ali je otvorio novo sporno pitanje. Vrhovni je sud, naime, postupio kao da je nadležan odlučivati o

<sup>11</sup> U *Izbornom leksikonu* u natuknici „vlada” uopće se ne spominje sud kao tijelo koje može utjecati na njezin sastav (Kasapović, 2003, str. 364-366).

<sup>12</sup> O tome je slučaju Ljudmila Ulicka napisala roman *Daniel Stein, prevoditelj*, koji je na hrvatskom jeziku objavila Fraktura.

<sup>13</sup> Više o Ezri i kontekstu takva određivanja pripadnosti židovskoj zajednici v. Havel, 2022, str. 301-303.

<sup>14</sup> O židovsko-kršćanskoj polemici koja je dovela do takvih mišljenja v. Havel, 2022, str. 897-902.

<sup>15</sup> *Actio popularis* odnosi se na pravo bilo koga da pred sud iznese predmet koji s njime osobno ili skupno ni na koji način nije povezan, odnosno da od suda zatraži mišljenje „bez obzira na to ima li podnositelj pritužbe neposredni osobni pravni interes u pravnoj stvari koja je predmet pritužbe” (Aviani, 2016, str. 139).

<sup>16</sup> Pokrata se odnosi na naziv udruge na engleskom jeziku *Association for Civil Rights in Israel*.

zakonitosti nekog temeljnog zakona. Budući da Izrael nema ustav, nego tu ulogu imaju *Deklaracija o neovisnosti* i temeljni zakoni, odluka Vrhovnog suda može se, u određenoj mjeri,<sup>17</sup> usporediti s odlukom hrvatskoga Ustavnog suda da propituje postojeći Ustav, što je nečuveno.<sup>18</sup>

## Zaključak

Odnos između zakonodavne i izvršne vlasti s jedne, te sudbene s druge strane, prema postojećim je odredbama u Izraelu često nejasan, što je Vrhovni sud koristio kako bi u odmjeravanjima snaga širio svoje ovlasti nauštrb ovlasti parlamenta i Vlade. Zaživi li pravosudna reforma, Vrhovni sud više ne će imati ovlasti propitivati odredbe temeljnih zakona. Postojeća sporna pitanja u koja Vrhovni sud poseže dvostruko bi se vratila u okvire demokratskih procesa: kroz zaštitu temeljnih zakona koji se izglasuju parlamentarnom većinom, i kroz izbor sudaca Vrhovnog suda koji bi odražavao većinske vrijednosti izraelskog društva izražene na parlamentarnim izborima.

Pravosudna reforma koju predlaže vlada premijera Netanyahua može se smatrati revolucijom utoliko ukoliko se s njezinim provođenjem počelo razmjerno naglo i grubo, što zadire duboko u ovlasti koje je Vrhovni sud desetljećima proširivao, u vrijeme kad je premijer predmet kaznenih istraga, kad je u četiri godine u Izraelu održano pet parlamentarnih izbora, kad su ideološke podjele društva duboke, kad se razbuktava palestinsko nasilje i nad Izraelom se nadvija možda najveća egzistencijalna prijetnja u povijesti u vidu nuklearnog Irana, a dio vojske strahuje da bi u slučaju slabljenja Vrhovnog suda časnici mogli biti izvrgnuti kaznenom progonu međunarodnih sudova. S druge strane, nije teško zastupati tezu kako je stvarni nositelj „revolucije” zapravo bio Vrhovni sud. On je dugogodišnjim vizionarskim pravosudnim aktivizmom, mic po mic, metodom kuhanja žabe, sebe nametnuo kao vrhovnoga i neprikosnovenog arbitra sveukupnog izraelskog društva i politike. Slične ovlasti vjerojatno nema ni jedno vrhovno pravosudno tijelo u demokratskom svijetu. Sudci Vrhovnog suda su ugledni, obrazovani, inteligentni, odmjereni, uglašeni, često karizmatični i dopadljivi ljudi, iza kojih se ne vuku repovi skandala, korupcije, nemara i nereda. Ogledni primjer takva sudca je Aharon Barak, koji je kao dijete preživio Holokaust te s roditeljima nakon mnogih nevolja i opasnosti došao u Palestinu 1947. Marljivošću, pameću i društvenom odgovornošću (odreda tradicionalne vrline koje u Izraelu cijene i „desni” i „lijevi”) izgradio je besprijekoran ugled u profesionalnom i u privatnom životu.<sup>19</sup> Takvim sudcima nasuprot u percepciji znatnog dijela javnosti nalaze se političari, od kojih se mnogima stvarno, sudskom presudom, ili imaginarno, nakon što ih ocrne aktivističke skupine, pripisuju kojekakva nedjela, od ratnih zločina (Ariel Šaron) preko trgovine utjecajem, korupcije i prijevare (Ehud Olmert, Arije Deri, Benjamin Netanyahu), do seksualnog predatorstva (Moše Kacav). Zato ne iznenađuje što se nemali dio javnosti, ako je prisiljen svrstati se, svrstava uz prve. No time se ne umanjuje ozbiljnost činjenice da su sudci Vrhovnog suda imenovani činovnici, a političari, kakvi god da su, izabrani predstavnici naroda. Demokracija je u Izraelu snažna i postojana, a demokratski su procesi vjerodostojni. Ako vlast proizlazi iz naroda, što je temeljna premisa demokratskog poretka, onda zadnju riječ imaju oni koje taj narod izabere, a ne oni koje iznjedri zatvoreni krug stručnjaka,

<sup>17</sup> *Temeljni se zakon donosi „apsolutnom većinom”, odnosno „većinom glasova svih zastupnika”* (usp. Burazin, Gardašević i Krešić, 2021, str. 227), a u ovome je slučaju ona bila tijesna (62 za i 58 protiv).

<sup>18</sup> Ovlast pokretanja postupka propitivanja postojeće ustavne odredbe u Hrvatskoj nemaju ni pojedinci ni organizacije, nego predsjednik Republike Hrvatske, Vlada, 1/5 saborskih zastupnika te građani ako ih se 10 posto o tome izjasni na referendumu. V. i Burazin, Gardašević, i Krešić, 2021: str. 227-228, 236-237.

<sup>19</sup> Barak je nedavno, povodom polemike o najavljenom pravosudnoj reformi, dao opsežan intervju za izraelski *Kanal 11* koji je dostupan na <https://www.kan.org.il/program/?catid=1189> (na hebrejskom).

## Havel, Pravosudna reforma u Izraelu

pa makar taj zatvoreni krug stručnjaka objektivno bio moralno superioran izabranim predstavnicima naroda. U protivnom se ne može govoriti o demokraciji, nego o kritokraciji ili dikastokraciji, iza koje vrebava nekontrolirana, neograničena vlast neizabranoga zatvorenoga kruga činovnika; o vladavini suda, a ne o vladavini prava.

S druge strane, opet, temeljne zakone kojima u „ulozi ustava” pripada prvenstvo u pravosudnim i političkim pitanjima, u Izraelu donosi parlament većinom glasova svih zastupnika odnosno „apsolutnom većinom”, što nije slučaj s ustavima u većini demokratskih država. U Hrvatskoj se, primjerice, Ustav može mijenjati tek dvotrećinskom većinom svih saborskih zastupnika. Ondje gdje se Ustav može mijenjati apsolutnom većinom često su potrebna dva kruga glasovanja u parlamentu, između kojih se održavaju izbori, kao u Švedskoj (načelo održavanja izbora između dvije odluke *Kneseta* da apsolutnom većinom glasova unaprijed spriječi Vrhovni sud da ukine neki novi zakon predviđena je prijedlogom izmjena i dopuna *Temelnog zakona: Sudstvo*).<sup>20</sup> Izraelski temeljni zakoni, koji i jesu i nisu ustav, te pitanja trodiobe vlasti do kojih dolazi uslijed nepostojanja ustava u klasičnom smislu,<sup>21</sup> zbog toga će, izvjesno je, i ubuduće predstavljati kamen spoticanja u političkim nadmetanjima. Na predstavnicima zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti leži odgovornost da u ovim kriznim vremenima izbjegavaju njihovo simplificiranje i dihotomiziranje, a osobito svođenje na kategorije „mi” i „oni”.

## Literatura

Aviani, D. (2016). Kontrola uprave putem pučkog pravobranitelja. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 53(1), 139-164. <https://doi.org/10.31141/zrpf.2016.53.119.139>

Barak, A. (2005). *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press.

Barak, A. (2008). *The Judge in a Democracy*. Princeton: Princeton University Press.

Burazin, L., Gardašević, G., i Krešić, M. (2021). Poustavljenje hrvatskog pravnog poretka. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 71(2), 221-254. <https://doi.org/10.3935/zpfz.71.2.04>

Cohen, S.-N., Nataf, S., i Bakshi, A. (2021). *Selecting Judges to Constitutional Courts: A Comparative Study*. Jeruzalem: Kohelet Policy Forum.

Gordon, E. (2001). The Supreme Court In Loco Parentis. *Azure: Ideas for the Jewish Nation*, 10(1), 50-84.

Havel, B. (2013). *Arapsko-izraelski sukob: religija, politika i povijest Svete zemlje*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Havel, B. (2022). *Izrael: narod u danu rođen, Knjiga prva: povijest Izraela od Abrahama do Bar Kohbe (oko 2000. pr. Krista – 135.)*. Zagreb: Školska knjiga.

Kasapović, M. (2003). *Izborni leksikon*. Zagreb: Politička kultura.

Kasapović, M. (2010). *Politički sustav i politika Izraela*. Zagreb: Politička kultura.

<sup>20</sup> V. na <https://main.knesset.gov.il/EN/News/PressReleases/Pages/press1323w.aspx>.

<sup>21</sup> Usp. značajke ustava u „poustavljenom pravnom poretku” kako ih je opisao Riccardo Guastini u Burazin, Gardašević, i Krešić, 2021, str. 222-223.

Kretzmer, D. (2002). *The Occupation of Justice: the Supreme Court of Israel and the Occupied Territories*. Albany: State University of New York Press.

Magid, S. (2020). Loving Judaism through Christianity: The Cases of Elijah Zvi Soloveitchik and Oswald Rufeisen. *Common Knowledge*, 26(1), 88-124. 10.1215/0961754X-7899599

Neuer, H. (1998). Aharon Barak's Revolution. *Azure: Ideas for the Jewish Nation*, 3(1), 13-49.

Polisar, D. (2005). Israel's Constitutional Moment. *Azure: Ideas for the Jewish Nation*, 20(1), 15-26.

Sapir, G. (2009). Constitutional revolutions: Israel as a case-study. *International Journal of Law in Context*, 5(4), 355-378. 10.1017/S1744552309990218

Yonah, Y. (2001). Israel's 'Constitutional Revolution': The Liberal-Communitarian Debate and Legitimate Stability. *Philosophy & Social Criticism*, 27(4), 41-74. 10.1177/019145370102700403